

Daina Bleiere, *Dr. hist.*, Latvijas Universitātes Humanitārās fakultātes Latvijas vēstures institūts, VPP projekts "Latvijas 20.–21. gadsimta vēsture: sociālā morfoģenēze, mantojums un izaicinājumi"

Krievu "otrās kultūras" mīts interpretācijās un ārpus tām: politiskais un poētiskais Mihaila Krasilņikova dzīvē

Kozlov, Dmitrii (2024) (sost.). *Trudy i dni Mikhaila Krasil'nikova: dnevniki 1951–1956 godov.* Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Evropeiskogo universiteta v Sankt-Peterburge, 296 s., [16] s. il. ISBN 9785943803680

DOI: 10.35539/LTNC.2025.0058.12

Postkoloniālā diskursa ietvaros mēs savu nacionālo kultūru pirmām kārtām uztveram kā pakļauto cīņas lauku par savu pastāvēšanu pretstatā padomju hegemonismam (Annus 2016: 3). Nenoliedzami, šie divi diskursi padomju okupācijas laikā bija dominējošie, tomēr būtu vienkāršoti domāt, ka tie bija vienīgi – paralēli tiem pastāvēja daudzi citi. Politiskās diskusijas vienmēr ir tendētas vienkāršot īstenību. Arī mūsdienās nereti tiek likta vienlīdzības zīme starp padomju hegemonisko un krievu kultūras diskursu kā Putina Krievijas agresīvās impēriskās politikas pamatu. Realitāte bija daudz niansētāka, un krievu kultūras atzari atradās dažādās attiecībās ar padomju kultūru un ideoloģiju. 20. gadsimta 50.–80. gados veidojās un nostiprinājās būtisks strāvojums – "otrā", neformālā kultūra pretstatā "pirmajai", oficiālajai. Tās pārstāvji estētiskās platformas varēja atšķirties, bet kopīgs bija fokuss un sakņu meklēšana 20. gadsimta sākuma krievu kultūrā, tā sauktajā sudraba laikmetā. "Otrās" krievu kultūras pārstāvji dzīvoja un darbojās ne tikai Krievijā, bet visā PSRS, tostarp arī Latvijā.

Kā viņi uztvēra latviešu nacionālo kultūru un vai vispār to ievēroja? Kas bija šis

kultūras pārstāvji – disidenti, impēristi vai vēl kas (vai varbūt abi divi)? Ko viņi domāja par Latviju, latviešiem, latviešu kultūru? Vai viņi skatījās uz Latviju kā okupētu, iekarotu teritoriju? Vai viņi jutās kā padomju impērijas varas un padomju sistēmas vērtību pārstāvji? Kādu krievu kultūras vērtību nesēji viņi bija? Par šiem jautājumiem liek domāt Eiropas Universitātes Sanktpēterburgā izdevniecībā publicētās Mihaila Krasilņikova (1933–1996) dienasgrāmatas. Lielāko mūža daļu viņš nodzīvoja Rīgā, bet krievu neformālās nekonformistiskās kultūras vēsturē ir iegājis kā Ļeņingradas (tagad Sanktpēterburga) "filoloģiskās skolas" jeb neofutūristu centrālā persona. Šo domubiedru kopu dažkārt dēvē arī par "Mihaila Krasilņikova loku". Kopa izveidojās viņa studiju laikā Ļeņingradas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātē 1951.–1956. gadā un neizzuda arī pēc viņa aresta un notiesāšanas 1956. gadā.

Krasilņikovs dzimis Oršā Baltkrievijā virsnieka ģimenē, bērnībā ar ģimeni dzīvoja dažādās tēva dienesta vietās – Tālajos Austrumos, Kaļiņingradas (Karalauču) apgabalā, bet no 1948. gada līdz mūža beigām – Rīgā. Dienasgrāmata aptver nelielu daļu viņa dzīves – 1951.–1956. gadu, bet

tieši šie gadi padarīja viņu par krievu neformālās literārās kultūras ("otrās kultūras") leģendu, it īpaši Ļeņingradā. Recenzijas autorei interesē par Krasilņikova dienasgrāmatām rosināja ne tikai vēlēšanās uz zināt un saprast vairāk par krievu "otro" kultūru, bet arī interese par to, kā dzīvi Latvijā uztvēra tie, kuru misija no Maskavas viedokļa bija nest un uzturēt padomju sistēmas vērtības okupētajā Latvijā. Padomju armijas virsniekus un viņu ģimenes locekļus neapšaubāmi par tādiem uzskatīja kā latvieši, tā arī varas iestādes. Šķiet, tā nebija vide, kurā varētu izaugt krievu inteliģents ar disidentiskām nostādnēm, vēl jo vairāk tādēļ, ka Mihaila tēvs bija politdarbnieks, 1956. gadā atvaļinājies no armijas pulkveža pakāpē. Arī vecākais brālis dienēja armijā kā politdarbnieks.

Vēsturnieku un sociālo antropologu rīcībā ir nonācis un joprojām nonāk liels skaits ego dokumentu – dienasgrāmatu, memuāru, vēstule, kas liecina par to, kā latvieši dažādos laikos un atšķirīgās izpausmēs uztvēra padomju okupāciju. Daudz mazāk šādu dokumentu ir par cittautiešiem, kas Latvijā ieradās pēc Otrā pasaules kara. Kopš 2019. gada Eiropas Universitātē Sanktpēterburgā darbojas ego dokumentu izpētes centrs "Prozhito", kas uztur dienasgrāmatu un memuāru elektronisku publikāciju vietni prozhito.org krievu, ukraiņu, baltkrievu un kazahu valodā, aptverot laika posmu no 18. gadsimta līdz mūsdienām. Centrs ir izaudzis no 2015. gadā uzsākta projekta, sākumā kā brīvprātīga iniciatīva, tagad jau kā akadēmisks centrs. Liela daļa vietnē lasāmo dienasgrāmatu ir jau agrāk publicēta, taču gandrīz ceturtā daļa –

pirmreizējas. Pateicoties meklēšanas sistēmai, ir iespējams atrast dienasgrāmatu ierakstus un memuāru fragmentus, kas attiecas uz noteiktu laika periodu, vietām un personībām. Meklējot dienasgrāmatu un atmiņu publicējumu ierakstus, kuros minēta dzīve Latvijā, atradumu skaits ir visai trūcīgs. Šādu liecību nav daudz, un pārsvarā to autori ir no "ārpusēs" – dažāda līmeņa cilvēki no augsta līmeņa funkcionāriem, rakstniekiem un žurnālistiem līdz skolēniem un studentiem, kas parasti samērā īsu laiku ir pavadījuši Latvijā un fiksējuši iespaidus. Ļoti maz ir tādu, kuru dzīve pārsvarā bijusi saistīta ar Latviju.

1951. gadā Mihails pabeidza Rīgas 22. vidusskolu un iestājās Ļeņingradas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātē žurnālistikas specialitātē. Nākamā gada 1. decembrī, studējot 2. kursā, notika pirmais "uznāciens uz skatuves" – performance, kas ir kļuvusi par sava veida kultūras mītu. Krasilņikovs un divi viņa kolēģi 2. kursa studenti – Jurijs Mihailovs un Eduards Kondratjevs – ieradās uz lekciju, ģērbušies krievu tautas tērpos, rakstīja ar zosu spalvām, dzēra kvasu un dziedāja tautas dziesmas. Performance tika uztverta kā politiska demonstrācija. Kā tāda tā nereti tiek traktēta arī laikabiedru atmiņās. Protams, jāatceras, ka tas viss notika laikā, kad Staļins vēl bija dzīvs un politiskā atmosfēra bija vairāk nekā draudīga. Kā dienasgrāmatā uzreiz pēc notikuma rakstīja Mihails, nekādu politisku mērķu viņiem nebija, vienkārši bija vēlēšanās "sevi parādīt, pašiem pasmieties un cilvēkus pasmīdināt" (83. lpp.). Universitātes komjaunatnes un partijas komiteja viņus apsūdzēja "apolitismā"

un "antisabiedriskā uzvedībā". Visus trīs studentus izslēdza no komjaunatnes, bet Krasilņikovu un Mihailovu – arī no universitātes. No 1953. gada februāra līdz augustam Mihails Rīgā 49. tanku remonta rūpnīcā bija frēzētāja māceklis, taču jaunajā mācību gadā viņam izdevās panākt atļauju atsākt studijas, lai gan ne vairs žurnālistikas, kas skaitījās prestižāka un politiski nozīmīgāka, bet krievu filoloģijas specialitātē.

Otrajā studiju periodā viņš iepazinās ar jaunāka gadagājuma studentiem filoloģiem un, pateicoties personības magnētismam, harizmai un arī neparastajai erudīcijai, kļuva par viņu loka centrālo personu, sava veida mentoru. Tas nebija pulciņš vai grupa ar stingri definētu struktūru un biedru skaitu, jo nekas tāds 50. gados nemaz nebija iespējams, to uzreiz kvalificētu kā pretpadomju organizāciju. Ap Krasilņikovu un viņa tuvāko draugu Mihailovu pulcējās jaunieši, ko vienoja kopīgas estētiskās intereses. Mūsdienās pazīstamākie no šā loka ir Vladimirs Uflands un Ļevs Losevs (Lifšics), mākslinieks Oļegs Celkovs. Ar viņiem komunicēja arī "Ahmatovas bāreņi" – Jevgeņijs Reins, Dmitrijs Bobiševs, tomēr akmeisma estētika Krasilņikova lokam nebija tuva. Vispirms bija interese par Vladimira Majakovska futūrismu, visai drīz tā pārslēdzās uz citiem krievu 20. gadsimta sākuma futūristiem, it sevišķi Velimiru Hļebņikovu, no viņiem uz oberiutiem – Nikolaju Zabolocki un citiem. Kā uzskata Losevs, oberiuti pārstāvēja "visaugstāko ironiju un filozofiskumu, kas pastāvēja krievu kultūrā" (Losev 2001: 71). Radošums izpaudās ne tikai diskusijās par dzeju un tās sacerēšanā, bet arī

dažāda veida hepeningos, piemēram, pel-dēšanās Ņevā novembrī vai arī aprīlī, kad vēl pilnībā nebija izgājis ledus, ķiseļa dzeršanas sacensībās universitātes ēdnīcā, Hļebņikova un Borisa Pasternaka dzejoļu dziedāšanā populāru padomju maršu melodijās, iešanā rotaļās dzīvos ielu krustojumos u. tml. Protams, visās šajās darbībās izpaudās ne tikai estētiski apzināta rīcība, bet arī jaunu cilvēku vēlme būt oriģināliem, šokēt līdzcilvēkus.

1956. gada 7. novembrī, kad bija atlicis tikai nedaudz vairāk par pusgadu līdz universitātes pabeigšanai, Mihailu arestēja un apsūdzēja par to, ka viņš kopā ar vairākiem draugiem Oktobra svētku demonstrācijas laikā esot izkļēdzis pretpadomju lozungus. Būtībā tas atkal bija hepenings, kam jaunieši bija nodevušies jau agrāk, – demonstrācijas laikā, kad skaļruņos skan oficiālie lozungi, vienlaikus izkļēgt savus, piemēram, "lai dzīvo biedrs Pikaso!", "lai dzīvo biedrs Matiss!", uz kuriem pūlis atbildēja ar skaļu "urā!". Ne krimināllietas materiāli, ne arī laikabiedru atmiņas nesniedz skaidru atbildi, kādi lozungi tika izkļēgti 7. novembrī. Laikabiedri apgalvo, ka Mihails it kā esot izkļēdzis tādus saukļus kā "lai dzīvo brīvā Ungārijā!", "lai dzīvo brīvā Latvija!" u. c. Iespējams, ka cilvēki saklausīja vai vēlāk pārstāstīja, iztēlojot vēlamo par īstenību. Pats apsūdzētais apgalvoja, ka bijis piedzēries (kas bija taisnība) un neko neatceras. Oficiālajā apsūdzībā bija iekļauti tikai divi saukļi "nost ar komunismu!" un "nost ar Hruščovu!". Izmeklēšana bija pavirša un tās savāktie pierādījumi apšaubāmi, tie faktiski balstījās uz trīs lieciniekiem, no kuriem divi bija

Valsts drošības komitejas darbinieki. Ne-
skatoties uz to, Krasilņikovu notiesāja pēc
bēdīgi slavenā KPFSR Kriminālkodeksa
58.¹⁰ panta par kontrrevolucionāru aģitā-
ciju ar četriem gadiem ieslodzījuma un po-
litisko tiesību atņemšanu uz diviem gadiem.
Acīmredzot soda bardzību noteica varas
iestāžu vēlme saknē nocirst jauniešu brīv-
domības izpausmes, ņemot vērā studentu
lomu Ungārijas un Polijas notikumos
1956. gada rudenī. Ieslodzījumu Mihails
izcieta Potjmas politieslodzīto nometnē
Dubravlagā Mordovijā. 1960. gadā dažus
mēnešus pirms atbrīvošanas gan pats ie-
slozdzītais, gan viņa tēvs lūdza PSRS ģene-
rālprokuroru pārskatīt lietu, taču saņēma
atteikumu. Soda izciešana “no zvana līdz
zvanam” liecina, ka nometnē viņš nebija
sadarbojies ar priekšniecību. Pēc atbrīvo-
šanas Mihailam izdevās panākt atļauju
pabeigt studijas, bet ceļš uz žurnālistiku
vai jebkuru citu par “politisku” uzskatītu
nodarbi bija slēgts.

Krasilņikovs atgriezās Rīgā, kur strādā-
dāja dažādos darbos – par ekspeditoru,
ģeoloģiskās ekspedīcijas strādnieku, gidu
Rīgas ekskursiju birojā, redaktoru Vissa-
vienības Jūras ģeoloģijas institūta infor-
mācijas sektorā. Laikabiedri atzīmēja, ka
ieslodzījums viņu bija nopietni ietekmējis,
lai gan viņš pats apgalvoja, ka lēģeris ne-
bija viņu salauzis. Varbūt patiešām nesa-
lauza, bet, kā izteicās viens no viņa Rīgas
draugiem, – tas viņu apturēja (Konshin
et al. 2001: 109).

60. gadu vidū Krasilņikovs pārstāja
rakstīt dzejoļus un, šķiet, arī nopietni ne-
mēģināja panākt to publikāciju. Grūti pa-
teikt, cik lielā mērā ierobežojumus noteica

viņa paša raksturs, kritiskā attieksme pret
savu talantu, cik – ieslodzījuma izraisītā
psiholoģiskā trauma, politiskā režīma ap-
stākļi vai apzināta nevēlēšanās pāriet no
“otrās” kultūras “pirmajā”. Iespējams, ka
Rīga no “lielās” krievu kultūras viedokļa
bija province, no tās bija grūti izrauties pla-
šākos ūdeņos, bet Mihailam nebija “aiz-
mugures” – viņa draugi un cienītāji paši
vai nu publicējās samizdatā, vai arī bija
margināli žurnālistikā vai literatūrā. Līdz
pat 90. gadiem Padomju Savienībā
Krasilņikova dzejoļi netika publicēti, vien
viņa lēģera biedra sastādītā samizdata
antoloģijā. Daži dzejoļi bija iespiesti ārze-
mēs. Publiska atzīšana atnāca 90. gados,
2001. gadā Sanktpēterburgā publicēts Kra-
silņikova un Mihailova darbu krājums, bet
žurnāla “Daugava” tā paša gada 6. numurā
iespiesti Krasilņikova dzejoļi un plaša ma-
teriālu kopa (daļēji pārpublicējumi no agrā-
kiem avotiem) ar laikabiedru atmiņām un
pārdomām par viņu, kā arī “Memoriāla”
darbinieces 1991. gada intervija ar viņu.
Šajā intervijā viņš apgalvoja, ka viņam nav
bijis mērķa kļūt par dzejnieku, publicēties,
gūt literāru atpazīstamību (Beseda... 2001:
111–127).

Krasilņikova personības potenciāls
un erudīcija varēja izpausties tikai nefor-
mālās kultūras ietvaros. 60.–80. gados
viņš joprojām bija sabiedrības dvēsele,
draugi viņu cienīja par asprātību un par
spēju stundām deklamēt no galvas dažā-
du autoru dzejoļus, viņa viedoklis intere-
sēja daudzus krievu dzejniekus, piemēram,
Josifu Brodski. Taču tā bija atzinība visai
šaurās aprindās. Dažu paziņu, to skaitā
Mihaila klasesbiedra Georgija Celma,

atmiņās viņš drīzāk parādās kā anekdotisks personāžs (Celms 2008).

Publikācijā iekļautās un šeit recenzētās Krasilņikova dienasgrāmatas tika konfiscētas dažas dienas pēc viņa aresta un pievienotas lietai kā lietiskie pierādījumi. 2019. gadā pēc Mihaila jaunākās māsas Irinas Kirilovas pieprasījuma Sanktpēterburgas un Ļeņingradas apgabala Federālās drošības dienesta (FDD) pārvaldes arhīvs tās atdeva, un tagad tās glabājas Hūvera institūta arhīvā. Kā pielikums grāmatai publicēti tie krimināllietas materiāli, ko FDD atļāva nokopēt, kā arī daži PSRS Prokuratūras uzraudzības materiāli no Krievijas Valsts arhīva. Lai gan materiāli nav pilnīgi, tie ļauj ieskatīties 1956. gada Valsts drošības komitejas izmeklētāju metodēs un Krasilņikova aizstāvēšanās taktikā. Grāmatas sastādītājs, ievada un komentāru autors Dmitrijs Kozlovs ir paveicis milzīgu darbu, sagatavojot publikāciju un kritiski izvērtējot visai ievērojamo laikabiedru atmiņu klāstu, kas bieži atspoguļo nevis reālus faktus, bet gan leģendas un mītus, kas par viņu pastāvēja Ļeņingradas disidentu un neformālās kultūras apriņķos. Jāatzīmē sastādītāja ļoti rūpīgā pieeja komentāriem, to skaitā arī par Latvijas reālījām. Man izdevās atrast tikai vienu kļūdu – Subates ģeogrāfiskā stāvokļa apzīmējumā.

Dienasgrāmatas parāda Mihaila intelektuālo izaugsmi – no talantīga, taču visumā staļiniskā socreālisma garā audzināta vidusskolas pēdējās klases skolēna līdz pārsteidzoši erudītam studentam. Dienasgrāmatas ir ļoti paškritiskas, un no tām var rasties iespaids, ka autors bija

vienkārši dīkdienis, dzērājs, kas balansēja uz izslēgšanas robežas no universitātes. Patiesībā tā nebija. Degvīns bija daļa no diskusiju un ideju apmaiņas procesa viņa draugu lokā. Dažkārt tā bija par daudz, bet naudas uzkodām nepietika. Šķiet, ka ierakstus dienasgrāmatā bieži vien ir rosinājuši sirdsapziņas pārmetumi par pārmērībām. Alkohols darbojās kā garīgas kreativitātes katalizators, tas arī ļāva samierināties ar nemājīgo Ļeņingradu un nabadzīgo studenta sadzīvi, kas Krasilņikovam bija īpaši grūta, jo vietu kopmītnē viņam neiedeva, un visus studiju gadus viņam nācās mitināties dažādās "gultas vietās" pie pazīnām komunālajos dzīvokļos.

Patiesībā Krasilņikova intelektuālā dzīve studiju laikā bija ļoti intensīva, kas tikai daļēji atspoguļojas dienasgrāmatās. Viņš ārkārtīgi daudz lasīja – ne tikai krievu, bet arī Rietumu avangardistus, kuru darbu tulkojumus varēja atrast 20.–30. gadu žurnālos, kā Džeimsu Džoisu, Luī Ferdinānu Selīnu, Šervudu Andersonu, Ernestu Hemingveju (vēl pirms viņš kļuva par padomju inteligences elku), aizrāvās ar impresionistu un postimpresionistu glezniecību, apmeklēja filharmonijas koncertus. Dienasgrāmatā nekas netiek minēts par to, ka viņš piepelnījās arī kā statistis Lielajā dramatiskajā teātrī. Intelekts un asā erudīcija palīdzēja veiksmīgi kārtot eksāmenus, neveltot pārāk daudz laika obligātajai studiju programmai un lekciju laiku pavadot ne tik daudz auditorijās, cik Filoloģijas fakultātes slavenajā garajā koridorā sarunās kolēģiem. Mihails veiksmīgi organizēja Filoloģijas fakultātes studentu tikšanās ar populāriem cilvēkiem.

Krasilņikovs neuzskatīja sevi par politisku opozicionāru – ne tolaik, ne arī savas dzīves pēdējos gados (Beseda... 2001: 120). Ne velti dienasgrāmatā viņš ļoti pārdzīvo to, ka nekādi neizdodas panākt atjaunošanu komjaunatnē. Domstarpības ar padomju varu bija drīzāk estētiskas. Taču Ļeņingradas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes vadība un partijas komiteja tās uztvēra kā politiskas. Mākoņi pār Mihaila galvu savilkās vairākkārt, bet 1954. gada decembrī pēc studentu tikšanās ar turku dzejnieku komunistu Nāzimu Hikmetu atkal parādījās reāli draudi tikt izslēgtam no universitātes. Mihaila “nodarījums” bija tas, ka viņš ļoti aktīvi uzdeva jautājumus Hikmetam, un tikšanās izvērtās par viņu abu savstarpēju sarunu. Šādu uzvedību dekanāts traktēja kā “provokāciju”. Taču šī tikšanās bija vēl viens stūrakmens, kas veidoja Krasilņikova reputāciju. Viens no tikšanās lieciniekiem rakstīja, ka viņu pārsteidzis tas, ka Mihails runājis ar Hikmetu kā līdzīgs ar līdzīgu, varbūt pat ar neapzinātu pārākumu, kā vecākais brālis varētu uzdot jautājumus jaunākajam (Kreid 2001: 63–64).

Laikā, kad attieksme pret krievu kultūru daudzviet Eiropā ir ļoti kritiska, šīs grāmatas recenzija var šķist nesavlaicīga. Taču ir nopietni argumenti, kas neļauj mums aizmirst, ka mēs atrodamies ne tikai blakām krievu kultūras telpai, tā mūs tādā vai citādā veidā skar un ir ietekmējusi. Pēdējā laikā, runājot par Baltijas valstu attiecībām ar Krievijas impēriju un Padomju Savienību, kurā pēc būtības bija impēriskā sistēma, bieži tiek minēts postkoloniālais aspekts, taču viena lieta ir runāt par

koloniālismu vispār, bet pavisam kas cits – parādīt, kā tā izpaudās cilvēku likteņos un kultūru mijiedarbībā vai arī tās trūkumā. Padomju Savienībā kolonizācijas politika bija konsekvētāka un efektīvāka nekā cāriskajā Krievijā, kas izrietēja kā no Staļina politikas neizvēlības metožu ziņā, tā arī ekonomiskās un sociālās modernizācijas un urbanizācijas procesiem visā PSRS pastāvēšanas laikā. Lasot pētījumus par Baltijas valstīm postkoloniālā aspektā, dažkārt rodas sajūta, ka, pārfrāzējot Jāņa Urbanoviča savā laikā teikto, ka “okupācija bija, okupantu nav” (Margēviča 2011), respektīvi, padomju koloniālisms bija, bet – ko mēs varam nosaukt par kolonizatoriem? Epa Annusa uz šo jautājumu atbild tādējādi, ka “kolonizators” un “kolonizējamais” ir strukturālas pozīcijas. “Šīs strukturālās pozīcijas ir nosacītas (*conditional*) un ne vienmēr kļūst par būtisku un pastāvīgu personas identitātes sastāvdaļu.” (Annus 2018: 11)

Pārdomas par šo tēmu rosināja tas, ka Krasilņikova dienasgrāmatās daudz ir minēta Rīga, skolas biedri, vasaras brīvdienas Jūrmalā, draugi un paziņas, ar kuriem viņš tur pavadīja laiku, kā arī darbs rūpnīcā. Šajā viņa pasaulē gandrīz nav latviešu. Pastāvēja paralēlas krievu kultūras, bet Latvijā tās eksistēja arī paralēli latviešu kultūrai/-ām. Etniskais dalījums bija daļa no impēriskā *modus vivendi*. Latvijas sabiedrība bija sava veida matrjoška, tā ietvēra daudzas citas paralēlas pasaules, kuru kontaktu loku noteica ne tikai intelektuālās intereses, bet arī etniskā piederība un apzināta vai neapzināta distancēšanās. Dažas no tām varēja gandrīz nekad nekontaktēties savā starpā, starp citām

šie kontakti bija intensīvāki. Mēs nezinām, cik lielā mērā Krasilņikovs bija saistīts ar latviešu sabiedrību pēc atgriešanās no ieslodzījuma. Viņa sieva bija latviete, acīmredzot bija vismaz labi paziņas latviešu aprindās. Vai viņš interesējās par latviešu kultūru, par to mēs neko nezinām. Tomēr šķiet, ka intelektuāli viņš bija pilnībā orientēts uz krievu kultūru. Politiski viņam acīmredzot bija vēlā ņemamas domstarpības ar padomju varu, taču ir grūti spriest par viņa attieksmi pret Latviju kā par PSRS sastāvdaļu. Ne velti viņa paziņām 2001. gadā radās jautājums – vai viņš bija impērists? Viņu atbilde bija izvairīga – ne vairāk kā etnisko sakņu kopējs (*pochvennik*), kuru varēja aizraut impēriskā ideja, jo viņam vispār patika lielas idejas (Konshin et al. 2001: 106–107). Katrā ziņā Krasilņikova dienasgrāmatas un viņa krimināllieta ir rosinošs materiāls, lai mēģinātu saprast intelektuālo atmosfēru 50. gados, apzinātos, ka krievu kultūra bija daudzslāņaina un ka ne tikai oficiālās, bet arī "otrās",

"paralēlās" kultūras attiecības ar pakļauto tautu kultūrām nebija viennozīmīgas.

Recenzijas virsrakstu inspirēja grāmatas sastādītāja Kozlovskā priekšvārdā citētais Loseva izteikums par Krasilņikovu kā par Ļeņingradas neofutūrisma "mazā kosmosa centrālo zvaigzni," kā arī paša sastādītāja pārdomas par viņa personas neviennozīmīgumu, politiskā un poētiskā attiecībām viņa personībā, kas neļauj viņu aprakstīt ar kādu no ierastajiem modeļiem. Kozlovs izsaka cerību, ka, lasot dienasgrāmatas tā, kā tās uzrakstītas, būs iespējams (vai vismaz varēs mēģināt) pārkāpt pāri vēlākajiem uzslāņojumiem, leģendām un interpretācijām un izprast kā paša Krasilņikova personību, tā arī 50. gadu Padomju Savienības kultūras dzīves pretrunīgo raksturu. Par leģendu ir kļuvis Krasilņikova grupas apzīmējums "pudeles brāļu kompānija, kas izliekas par literāru grupu". Kā norāda grāmatas sastādītājs, to var izlasīt arī otrādi.

Bibliogrāfija

Annus, Epp (2016). Between Arts and Politics: A Postcolonial View on Baltic Cultures of the Soviet Era. *Journal of Baltic Studies*, No. 47(1), pp. 1–13. <https://doi.org/10.1080/01629778.2015.1103509>

Annus, Epp (2018). *Soviet Postcolonial Studies: a View from the Western Borderlands*. London, New York: Routledge.

Beseda Mihaila Krasilnikova s sadruņnikom Sanktpeterburgskogo otdelenia vsesoiznogo obshchestva "Memorial" Sofieji Čhurkinoi 26–27 oktjabria 1991 g. (2001). *Daugava*, No. 6, s. 111–127.

Celms, Georgii (2008). *Chistoserdechnoie priznanie: vospominania v 3-h tomah*. Moskva: "Gosznak". Pieejams: www.russkije.lv/ru/journalism/read/tselms-2-book/ [sk. 14.09.2025.].

Konshin, Georgii; Nikitin, Artur; Nikitina, Tata; Tishchenko, Valerii (2001). Takiie, Misha, dela... *Daugava*, No. 6, s. 100–109.

Kreid, Vadim (2001). Futurist piatidesiatykh godov. *Daugava*, No. 6, s. 62–69.

Losev, Lev (2001) Tulupy my. *Daugava*, No. 6, s. 70–75.

Margēviča, Agnese (2011). Urbanovičs piedāvā ZRP un Vienotībai principu: "okupācija bija, okupantu nav". *Tvnet*, 31.08. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/5323127/urbanovics-pieda-va-zrp-un-vienotibai-principu-okupacija-bija-okupantu-nav> [sk. 14.09.2025.].